

УДК 81'255.2

**PECULIARITIES OF IT TERMINOLOGY RENDERING IN THE
TRANSLATION PROCESS****ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІТ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ****Ostapenko S.A. / Остапенко С.А.***s.ped.s., as.prof. / к.пед.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-3915-4854

Sievierskyi M.V. / Сєвєрський М.В.

ORCID: 0009-0006-5467-0642

*Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade,
Kryvyi Rih, Tramvaina 16, 50005**Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Трамвайна 16, 50005*

Анотація. В роботі розглядається питання вживання, творення та перекладу термінів ІТ сфери. Автори аналізують приклади таких способів відтворення термінів, як лексичний еквівалент, описовий переклад, вибір лексичного відповідника, транскодування. Значна увага приділяється особливостям складних термінів та їх передачі українською мовою, а саме: перекладу зі збереженням структури оригіналу, прийому смислового розвитку, передачі зі зміною структури оригіналу, комбінуванню способів. Фокус уваги також зосереджено на вживанні лексико-семантичних трансформацій (компресії, декомпресії, пермутації, транслітерації, калькуванню) задля точності та адекватності перекладу термінів.

Ключові слова: термін, ІТ сфера, описовий переклад, лексичний еквівалент, транскодування

Вступ Нинішній бурхливий розвиток усіх галузей науки і техніки, поява різноманітних нових технологій та методів неминуче призвели до значного розширення різноманітних міжнародних професійних контактів, які потребують особливої уваги до вибору засобів комунікації. Такий засіб спілкування є мовою для особливих цілей.

У професійній/спеціальній галузі науки або техніки науково-технічні терміни у якості мовних знаків становлять суттєву складову науково-технічних текстів і є однією з головних проблем перекладу. Ці труднощі виникають через неоднозначність, відсутність перекладних відповідників та національну варіантність термінів [5].

Термінологія, пов'язана з ІТ-сектором, набуває сьогодні особливого значення, оскільки частка людей, які працюють в інформаційній сфері, порівняно з виробничою сферою, неухильно зростає в усьому світі. Масова комп'ютеризація інформаційної сфери призводить до використання комп'ютерів широким колом нефакхівців, що сприяє проникненню термінів, пов'язаних з інформаційними технологіями, у різні галузі.

У наші дні є тенденція у вживанні термінів галузі комп'ютерних технологій, включаючи ІТ сферу, навіть якщо людина не має безпосереднього відношення до неї.

Переклад текстів ІТ галузі має багато деталей. Основна складність перекладу текстів комп'ютерної галузі, а саме переклад термінологічних

одиниць, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій [3]. Головним аспектом задля подолання цих труднощів при перекладі ІТ термінології є повне розуміння їх перекладачем.

Існує ряд вчених, які займалися проблематикою різних аспектів перекладу термінів, наприклад: Л. Білозерська «Термінологія та переклад» (навчальний посібник) [1], В. Карабан «Переклад англійської наукової та технічної літератури» (посібник-довідник) [5], А. Д'яков «Основи термінотворення» (навчальний посібник) [4], І. Корунець «Вступ до перекладознавства» [6] та багато інших.

Метою роботи є дослідження основних способів відтворення ІТ термінології в процесі перекладу на українську мову.

Результати дослідження

Переклад ІТ термінології з англійської мови на українську

Відповідно до В. Карабана «для правильного перекладу терміну важливо знати його словотворчу і морфологічну структуру та семантичні відмінності від загальнонародних слів» [5].

До труднощів перекладу термінів належать проблеми вибору адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу термінів під час перекладу багатозначних термінів, особливості вживання загальнонародних слів як термінів у галузі програмування, правильне застосування того чи іншого способу перекладу термінологічної лексики, визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, аббревіатур, термінів-омонімів, іншомовних термінів тощо» [9].

«Технічні терміни – це сталі словосполучення, за якими закріплене певне термінологічне значення, наприклад: *spiking neural network* – імпульсна нейронна система, *back propagation* – алгоритми зворотного поширення, *computation power* – обчислювальні можливості» [7; 8].

Основну проблему при перекладі текстів створюють саме технічні терміни-словосполучення, через їх варіативність, відсутність словникових відповідників і неоднозначність.

Для вдалої та точної передачі інформації використовуються наступні способи відтворення ІТ термінології:

1) **лексичний еквівалент**: *memory* – пам'ять, *software* – програмне забезпечення, *router* – маршрутизатор, *link* – зв'язок, *network* – мережа, *error* – помилка, *keyboard* – клавіатура, *desktop* – робочий стіл [7; 10];

2) **описовий переклад**: *activity* – опрацювання запиту, *audit trail* – програма записування та формування звітів, *bandwidth* – ширина смуги частот, *baud* – бод (одиниця швидкості передавання інформації), *computer crime* – незаконне користування комп'ютером, *coustic coupler* – гніздо для під'єднання телефонів, *drill* – практичне опрацювання, *file handler* – програма опрацювання даних, *magnetic core* – запам'ятовувальний пристрій на магнітних осердях, *media* – носії (даних), засоби інформації, *monitor* – керівна програма, *pixel* – елемент зображення, *power failure* – вихід з ладу системи живлення, *word wraps* – автоматичний перехід до нового рядка [7];

3) **вибір лексичного відповідника**: *access* – доступ, звертання,

application – прикладна програма, система, застосування, використання, *audit* – ревізія, перевірка, *branch* – перехід, розгалуження, відгалуження, *capacity* – обсяг, місткість, продуктивність, *chain* – ланцюжок, послідовність, *character* – символ, знак, літера, *chart* – схема, креслення, діаграма, графік, *circuitry* – схеми, електричні кола, *code* – код, система кодування, програма, команда, *compiler* – компілятор, транслятор, *data* – дані, інформація, *deletion* – вилучення, усунення, витирання, *facility* засіб, обладнання, пристрій, *field* – поле, ділянка, сфера, *icon* – піктограма, графічний символ, зображення, *key* – ключ, клавіша, шифр, *list* – список, перелік, *technique* – метод, методика, техніка [7];

4) **транскодування:** *acoustic modem* – акустичний модем, *address* – адреса, *algorithm* – алгоритм, *archival copy* – архівна копія, *arithmetic function* арифметична функція, *byte* – байт, *block* – блок, *coaxial* – коаксіальний, *computer* – комп'ютер, *demodulation* – демодуляція, *file* – файл, *forth* – форт, *hollerith code* – код голлеріта, *information* – інформація, *interactive* – інтерактивний, *interpretation* – інтерпретація, *joystick* – джойстик, *microfilm* – мікрофільм, *modulation* – модуляція, *module* – модуль, *multiplexer* – мультиплексер, *pascal* – паскаль, *program* – програма, *register* – реєстр, *teleconference* – телеконференція [7].

Також поряд з основними способами відтворення термінів можна виділити застосування лексико-семантичних трансформацій при перекладі термінології програмування, а саме:

1) **декомпресії:** *bit* – двійковий розряд, *cell* – комірка пам'яті, *character pattern* – точкова матриця символу, *character printer* – пристрій посимвольного друку, *computer security* – захист комп'ютерних даних, *downtime* – час простою, *feedback* – зворотний зв'язок, *flowline* – лінія зв'язку, *garbage* – зайві дані, *integrated software* – інтегральний програмний комплекс, *keypunch* – клавішний перфоратор, *link* – лінія зв'язку, *wand* – ручний сканер [7];

2) **компресії:** *back-end processor* – післяпроцесор, *interpreter program* – інтерпретатор, *librarian program* – бібліотекар, *page frame* – сторінка, *punched card* – перфокарта, *ram disk* – псевдодиск [7];

3) **калькування:** *bubble memory* – бульбашкова пам'ять, *cache memory* – кеш-пам'ять, *flexible disk* – гнучкий диск, *graphic display* – графічний дисплей, *hard disk* – твердий диск, *library program* – бібліотечна програма, *membrane keyboard* – мембранна клавіатура [37];

4) **транслітерації:** *cobol* – кобол, *concentrator* – концентратор, *cursor* – курсор, *fortran* – фортран, *laser* – лазер, *menu* – меню, *microprocessor* – мікропроцесор, *modem* – модем, *operand* – операнд, *robot* – робот, *scanner* – сканер, *terminal* – термінал, *transistor* – транзистор [7];

5) **пермутації:** *access time* – тривалість доступу, *assembly language* – мова асемблера, *automated data processing* – автоматичне опрацювання даних, *callback modem* – модем зворотного зв'язку, *coding scheme* – система кодування, *computer screen* – екран комп'ютера, *control unit* – пристрій керування, *data base* – база даних, *data encryption* – шифрування даних, *data item* – елемент даних, *key field* – поле ключа, *operation code* – код операції [7].

Переклад складних термінів ІТ сфери

В. Карабан зазначає, що «складні терміни являють собою стале словосполучення, за яким закріплене певне термінологічне значення» [5]. На базі атрибутивних, інфінітивних складних синтаксичних конструкцій будуються багатокomпонентні складні терміни [5]. Найпродуктивнішим шляхом утворення термінів ІТ є словоскладання (об'єднання двох або більшої кількості основ): «downtime», «feedback», «hardcopy», «internet host».

Існує декілька видів словоскладання: чисте складення основ; зрощення; змішане словоскладання з елементами афіксації [2].

Найбільшу продуктивність виявляє словотвірний тип словосполучень, де один із компонентів є технічним терміном, а інші – загальноживаними лексичними одиницями. До такого типу належать багаточленні атрибутивні словосполучення [2].

Переклад складних термінів – це складний процес, який складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної [5]. Аналітична процедура (переклад окремих компонентів) відіграє велику роль при перекладі словосполучень. Для цього треба правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до складу складного терміна [5]. У процедурі синтетичній компоненти складного терміна розміщують у певному порядку відповідно до встановлених семантичних відношень означуваного (головного) компонента та означувальних (другорядних) лексичних елементів [8].

Можна виділити декілька способів перекладу складних термінів:

1) **переклад зі збереженням структури оригіналу** (тобто складні атрибутивні словосполучення перекладаються прикметниками у препозиції до іменника як означуваного компонента [8]: *reference data type* – посилальний тип даних, *compound statemant* – складена інструкція, *parallel computer* – паралельний комп'ютер, *permanent memory* – постійна пам'ять, *protected area* – захищена область, *quick-reference guide* – коротка інструкція-довідник, *scalable font* – маштабований шрифт, *segmented memory* – сегментована пам'ять, *selective compression* – селективне ущільнення, *sparse file* – розріджений (неповний) файл, *spelling error* – орфографічна помилка [7; 10];

2) **прийом смислового розвитку**, наприклад: *physical address* – абсолютна адреса, *audit trail* – контрольний журнал, *split bar* – лінія розбиття, *main storage* – оперативна пам'ять, *life time* – термін служби, *stacking order* – накладення вікон, *wave file* – аудіофайл [7; 10];

3) **передача зі зміною структури оригіналу** з використанням іменників у постпозиції до означуваного компонента: *call-back modem* – модем зворотного зв'язку, *coding check* – перевірка програми, *coding scheme* – система кодування, *command-line interface* – інтерфейс командних рядків, *activation record* – запис активації, *active matrix screen* – РК-екран з активною матрицею, *actual color* – діючий колір, *break key* – клавіша призупинення, *computer basics* – ази роботи з компютером [7; 10];

4) **декомпресія** (додавання слів): *abnormal program* – програма аварійного завершення, *activity* – опрацювання запиту, *application* – прикладна програма,

cell – комірка пам'яті, *character pattern* – точкова матриця символу, *active threat* – активне зловмисне втручання, *adapter* – перехідний пристрій, *analog computer* – аналогова обчислювальна машина [7; 10];

5) **компресія** (вилучення слів): *central processing unit (CPU)* – центральний процесор, *chain printer* – принтер, *disk drive* – дисковод [7; 10];

6) **описовий переклад**: *audit trail* – програма записування та формування звітів, *bar code scanner* – пристрій читання штрихового коду, *baud* – одиниця швидкості передавання інформації [7; 10];

7) **комбінування способів**: *charge-coupled device (CCD)* – пристрій з електрично зв'язаними компонентами, *public key digital signature* – цифровий підпис з використанням відкритого ключа, *beep codes* – система звукового кодування помилок, *briefcase computer* – портативний комп'ютер, *cascading menu* – каскадне (вторинне) меню, *conditional text* – умовний текст, *cursor keys* – клавіші керування курсором [7; 10].

Висновки

Отже, на шляху вирішення проблеми адекватності перекладу технічних термінів, у нашому випадку ІТ термінології, зустрічається багато труднощів. Для точної їх передачі використовують різні способи відтворення. У ході виконаної роботи нами було опрацьовано приблизно 1500 термінів галузі програмування. За результатами аналізу підібраних нами слів було виявлено такі способи відтворення ІТ термінології: лексичний еквівалент (10%); описовий переклад (26.25%); вибір лексичного відповідника (31.25%); транскодування (32.5%). Ми визначили, що найбільш застосованим прийомом при перекладі є транскодування, а найменш вживаним – лексичний еквівалент. Також, слід виділити застосування лексико-семантичних трансформацій в процесі відтворення ІТ термінів українською мовою: декомпресії (24.19%); компресії (9.68%); калькування (11.29%); транслітерації (25.81%); пермутації (29.03%). При перекладі складних термінів були задіяні наступні способи перекладу: переклад зі збереженням структури оригіналу (22.92%); прийом смислового розвитку (14.58%); передача зі зміною структури оригіналу (18.75%); декомпресія (16.67%), компресія (6.25%), описовий переклад (6.25%) та комбінування способів (14,58%).

Однак, до перекладу вузькоспеціалізованих текстів галузі програмування неможливо підійти тільки з лінгвістичної точки зору для отримання задовільного результату. Потрібно мати професіональний досвід задля розуміння матеріалу і відповідно його адекватного перекладу.

Література:

1. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця : Нова Книга, 2010. 232 с.

2. Василенко О. Особливості формування англійської комп'ютерної лексики. *Актуальні питання іноземної філології*. №10. Луцьк, 2019. С. 40-45.

3. Грицик Н. Комп'ютерна технологія та основні способи її перекладу. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2280>

4. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. К. : КМ Academia, 2000. 216 с.
5. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова Книга, 2004. 315 с.
6. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
7. Рибко Н. В., Насонова Н. А. Глосарій та англо-український словник технічних термінів з комп'ютерної техніки. Вінниця: ВНТУ, 2006. 60 с.
8. Рудницька Т. Г., Слободянюк А. А. Особливості перекладу складних технічних термінів у галузі інформаційних технологій. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2018/NV_2018_9/44.pdf
9. Ткач П. Б., Литвиненко Д. В. Специфіка відтворення термінів у навчальних матеріалах із програмування. 2018. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/4_2018/24.pdf
10. Третяк М. О. Англо-український словник комп'ютерних термінів. Старобільськ, 2011. URL: <https://naurok.com.ua/anglo-ukra-nskiy-slovník-komp-yuternih-terminiv-84543.html>

References:

1. Bilozerska, L. P., Voznenko, N. V., Radetska, S. V. (2010). *Terminolohiia ta pereklad. Navch. posibnyk dlia studentiv filolohichnoho napriamu pidhotovky* [Terminology and translation. Manual for students of the philological major]. Vinnytsia, Nova Knyha Publ., 232 p.
2. Vasylenko, O. (2019). *Osoblyvosti formuvannia anhliiskoi kompiuternoï leksyky* [Features of the formation of English computer vocabulary]. *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii* [Current issues of foreign philology], no. 10. Lutsk, pp. 40-45.
3. Hrytsyk, N. *Kompiuterna tekhnolohiia ta osnovni sposoby yii perekladu* [Computer technology and the main methods of its translation] Retrieved from: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2280>
4. Diakov, A. S. (2000). *Osnovy terminotvorennia: semantychni ta sotsiolingvistychni aspekty : monohrafiia* [Basics of term formation: semantic and sociolinguistic aspects: monograph]. Kyiv, KM Academia Publ., 216 p.
5. Karaban, V. I. (2004). *Pereklad anhliiskoi naukovoï i tekhnichnoi literatury* [Translation of English scientific and technical literature]. Vinnytsia, Nova Knyha Publ., 315 p.
6. Korunets, I. V. (2008). *Vstup do perekladoznavstva* [Introduction to translation studies]. Vinnytsia, Nova Knyha Publ., 512 p.
7. Rybko, N. V. & Nasonova, N. A. (2006). *Hlosarii ta anhlo-ukrainskyi slovník tekhnichnykh terminiv z kompiuternoï tekhniky* [Glossary and English-Ukrainian dictionary of technical terms in computer technology]. Vinnytsia, VNTU Publ., 60 p.
8. Rudnytska, T. H. & Slobodianiuk, A. A. *Osoblyvosti perekladu skladnykh tekhnichnykh terminiv u haluzi informatsiinykh tekhnolohii* [Peculiarities of translation of complex technical terms in the field of information technologies] Retrieved from: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2018/NV_2018_9/44.pdf
9. Tkach, P. B. & Lytvynenko, D. V. (2018). *Spetsyfika vidtvorennia terminiv u navchalnykh materialakh iz prohramuvannia* [The specificity of the reproduction of terms in educational programming materials] Retrieved from: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/4_2018/24.pdf
10. Tretiak, M. O. (2011). *Anhlo-ukrainskyi slovník kompiuternykh terminiv* [English-Ukrainian dictionary of computer terms]. Starobilsk. Retrieved from: <https://naurok.com.ua/anglo-ukra-nskiy-slovník-komp-yuternih-terminiv-84543.html>

Abstract. The article deal with the issue of use, creation and translation of IT terms. The authors analyze examples of such ways of reproducing terms as lexical equivalent, descriptive translation, lexical counterpart selection, transcoding. Considerable attention is paid to the peculiarities of complex terms and their rendering in the Ukrainian language, namely: translation with preservation of the original structure, reception of semantic development, transmission with a change in the original structure, combination of methods. The focus of attention is also on the application of lexical-semantic transformations (compression, decompression, permutation, transliteration, calque) for the accuracy and adequacy of the terms translation.

Key words: term, IT field, descriptive translation, lexical equivalent, transcoding

Стаття надіслана: 24.04.2023 р.
© Остапенко С.А., Северський М.В.